

15. Див. Jeffrey Mehlman, The Structural Study of Autobiography: Proust, Leiris, Sartre, Lévis-Strauss (1974), Karl Weintraub, The Value of the Individual: Self and Circumstance in Autobiography (1978), William Spengemann, The Forms of Autobiography: Episodes in the History of a Literary Genre (1980).
16. Литературный энциклопедический словарь / [Под ред. Кожевникова В.М., Николаева П.А.]. – М.: Сов. Энциклопедия, 1987. – 752 с.

Дмитренко А. А. Определение термина «мемуарные источники» в советской историографии.

В статье рассматриваются основные подходы к определению терминов «мемуары» и «мемуарные источники». Производится анализ дефиниций, которые были предложены исследователями мемуаристики и источниковедения. Освещаются варианты классификации этих источников и критерии, по которым разделяются мемуарные источники на группы. В статье рассматривается проблема принадлежности дневников к мемуарным источникам, кроме того вопрос соотношения записей устноисторических свидетельств и мемуарных источников.

Ключевые слова: мемуары, мемуарные источники, источники личного происхождения, дневники.

Dmytrenko A. A. The definition of "memoir sources" in the Soviet historiography

The article examines the main approaches to the definition of the terms "memoir" and "memoir sources". Author analyzes definitions that have been proposed by researchers memoirs. It highlights options classification of these sources and the criteria for which they are divided into groups memoir sources. The article addresses the problem of diaries belonging to the memoir sources, besides the relationship between evidence and oral history recordings memoir sources.

Keywords: memoir, memoir sources, sources of personal origin, diaries.

УДК 94(477)"17":930.2

О. А. Барановський

ПОЛІТИКА НОВОЇ СІЧІ ЩОДО ЗАПОРІЗЬКОГО ГАЙДАМАЦТВА: ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ

У статті досліджується проблема позиції Коша Нової Січі як ключового гравця регіональної політики відносно гайдамацького руху, розглядаються відповідні практичні кроки Запоріжжя та їх ефективність за тогочасної соціально-політичної ситуації. З'ясовуються особливості слідчого процесу та процедури стосовно розбійництва. Тема січової політики висвітлюється у контексті аналізу необхідного комплексу джерел, основу якого складають документи, випродуковані головним чином військовою та паланковими канцеляріями Запоріжжя.

Ключові слова: Нова Січ, гайдамацтво, політика, слідчий процес, протокол допиту, формуляр.

Потужність тематичного потенціалу проблеми гайдамацького руху є джерелом незгасного інтересу до неї дослідницького загалу. Водночас, міфологізація питання, що неминує йде поряд у подібних випадках, виштовхує за рамки студій розробку концептуальних аспектів явища. У даному світлі набуває ваги необхідність аналізу позицій суб'єктів регіональних відносин, які формували тогочасну картину соціальних суперечностей. Особливий інтерес викликає Запоріжжя – ключовий осередок гайдамацтва, що проявляло неоднозначне ставлення до розбійницьких акцій січовиків і впливало на їхній перебіг. Практична нерозробленість теми в історіографії та відсутність відповідного цілісного актуалізованого комплексу документів формують завдання джерелознавчого аналізу питання. Нас цікавлять передусім інформативні можливості джерел в частині особливостей соціально-політичної ситуації на Січі у зв'язку з виступами: позиції Коша, розшуково-каральних заходів та слідчого процесу.

В історіографії проблема порушувалась фактично лише В. І. Мільчевим [1] та В. О. Грековим [2]. Так, В. І. Мільчев з використанням документів фондів Сенатського архіву та Українських справ Російського державного архіву давніх актів (РДАДА) наголошує на санкціонуванні частини розбоїв військовою старшиною, здобич від яких йшла безпосередньо на збільшення статків кошової верхівки. В. О. Греков, послуговуючись архівними матеріалами канцелярії Новоросійської губернії, звертає увагу на потурання гайдамакам пасивністю старшини та неофіційною підтримкою товариства.

Потрапляння Запоріжжя під «високу царську руку» у 1734 р. поставило Кіш в нові політичні умови, змусивши постійно маневрувати стосовно здобичницьких походів перед зверхником. Поряд із цим, невмонтованість Січі в адміністративно-політичну структуру імперії, а також амбіції самого товариства, що простягались від відстоювання споконвічних Вольностей до претензій на Польську Україну, дозволяли Кошеві фактично формувати власну регіональну політику в гайдамацькому питанні. Хоч можливості Запоріжжя впливати на розбійницькі виступи і були дещо відносними, а засоби – обмеженими. У даному контексті О. Олійник слушно наголошує на важливості авторитету для реалізації владної функції на Січі [3, с. 157]. Проте, вочевидь, не варто переоцінювати роль авторитету як засобу впливу на товариство, з огляду на його невисокий рівень як соціальної якості інституції Коша, що вкупі з відсутністю дієвих механізмів протидії розбоям не конвертувався у повноцінний регулятор відносин всередині січової громади. Не останню роль відігравав і ідейно-політичний характер суперечностей на Січі, який визначав логіку та водночас – драматизм гайдамацької політики. Традиційна в історіографії модель стосунків на Запоріжжі

«сірома – Кіш» дає змогу виокремити зовнішні прояви позиції Січі, що зводяться головним чином до з'ясування рівня гнучкості останньої. Зміст політики стосовно гайдамацтва, на наш погляд, значною мірою виявляється у вимірі «товариство – Кіш», де термін «товариство» умовно позначає всю січову спільноту, об'єднану на спільній ідейно-політичній платформі бачення майбутнього Запорожжя. Її послідовним виразником виступала сірома. Старшина, якою рухав головним чином корпоративний інтерес, змушена була діяти в цій же системі координат, де під впливом дефіциту авторитету, здобичницьких мотивацій, з одного боку та зовнішнього тиску – з іншого, створювались постійні коливання курсу стосовно розбійництва від пошуків компромісів усередині товариства до спроб придушення виступів.

Основний масив документів зосереджується в Центральному державному історичному архіві в м. Києві (ЦДІАУК). Ключовим фондом для аналізу соціально-політичних процесів на території Вольностей є кошовий архів (Ф. 229). У фондах Генеральної військової канцелярії (Ф. 51), Київської губернської канцелярії (Ф. 59), Канцелярії гетьмана К. Розумовського (Ф. 269) осіла звітно-виконавча документація Січі, яка репрезентує її офіційне ставлення до розбійництва.

Зовнішнє листування Запорожжя представлене списуванням з київським генерал-губернатором, Київською губернською канцелярією, гетьманом К. Розумовським, Генеральною військовою канцелярією, (рапорти, донесення, листи), іншими установами Гетьманщини, а також з польськими урядниками та кримцями у вигляді листів. Документообіг, що здійснювався з приводу грабунків, відображає гайдамацьку позицію Коша, який традиційно демонстрував готовність до сприяння у боротьбі з розбійницьким елементом, відстоював за потреби власну непричетність до розбоїв і лише у крайніх випадках відмежовувався від гайдамаків, визначаючи їхній статус як наймитів зимівчан та рибалок, що не входять до складу запорозького товариства [4, с. 144]. Важливим в даному сенсі предметом документообігу є питання видачі гайдамаків та повернення пограбованого майна. У значній частині випадків Кіш звітував про відсутність потрібних гайдамаків на Січі [5, арк. 703-704], відзначав хибність звинувачень щодо окремих запорожців [6, арк. 9 – 10], потребував «доказателей с достойными свидетелми» [7, арк. 52], наголошував на давності справи [8, арк. 69], вказував на ймовірну винність сусідів [9, арк. 13] чи відмовляв у задоволенні позову, з огляду на недостатність інформації про особу грабіжників [10, арк. 29]. Практикувалась тимчасова відмова надати розбійників до завершення над ними слідства за претензіями запорожців [11, арк. 116-117]. Поряд з відсутністю достатньої доказової бази іноді невидачу розбійників Запоріжжя також аргументувало їхньою смертю під тортурами. Так, в рапорті Коша до Генеральної військової канцелярії від 1 лютого 1754 р. надісланого на вимогу відправити до Глухова запорожців, винних у грабунках татар, зазначено про зізнання сіромах під час пристрасних допитів лише у розбоях на шляхах та в Польщі. У результаті – *«содержавшіеся три в столпа, а единъ – в пушкарни от силних бывшихъ морозовъ и от голоду умерли и ни ни единого в живих, також по нихъ допросовъ, яко они словесно допрашивани и никакихъ иминій не зосталось»* [12, арк. 2]. Неодноразові відповіді Коша аналогічного характеру дратували Київ та Глухів, які ордерували на Січ, що забиття гайдамаків відбувається лише для того, щоб вони *«не показали з другихъ своїхъ товарищей запорожскихъ же козаковъ, бывшихъ с ними на разбояхъ і грабительствахъ, да і на старшину запорожскую, либо і на самихъ васъ, глнднъ атаманъ кошевой, не могло б въ случае от такова съправедливого обговору последовать»* [13, арк. 3 зв.]. За рахунок задоволення зовнішніх претензій з видачею розбійників Кіш часто звільнявся й від відверто кримінального елемента. Так, в рапорті Коша до К. Розумовського від 29 липня 1759 р. повідомлялося про відправлення до Генеральної військової канцелярії шести гайдамаків, серед яких були *«бывшие на воровствахъ и безпашпортно бродящие»*, а також вбивці. [14, арк. 1-12]. Отже, покращення соціального клімату серед товариства поєднувалось із підвищенням показників «статистики» з викорінення розбійництва. Тому природним є хвилювання Коша з приводу забезпечення неповернення виданих гайдамаків. В донесенні до К. Розумовського від 19 червня 1760 р. висловлювалось прохання не відпускати засуджених грабіжників, щоб *«на Кош же Запорожській, а паче на старшину и командующим мценія от злодейскихъ собраній за отдачу воровъ не следовало»* [15, арк. 5]. В іншому випадку подібне прохання надсилалось до гетьмана з аргументацією про відсутність надії на виправлення засуджених [16, арк. 3-4 зв.]. При компенсації пограбованого майна Січ часто не видавала розбійників з мотивацією необхідності сплати ними награваного [17, арк. 16]. Доцільність повернення пограбованих речей далеко не завжди визнавалась Запорожжям. Так, підставою подібної відмови, підкріпленої витягом зі свідчення повноважної особи, могла бути причетність позивача до грабунків на території Вольностей [18, арк. 2-3]. Кіш також залишав за собою право остаточно визначати порядок майнової компенсації [5, арк. 704]. Як бачимо, задоволення позовних вимог залежало від вагомості доказів, з одного боку та зацікавленості у цьому Запорожжя – з іншого, де чистота репутації позивача чи майновий інтерес відповідача, могли відігравати ключову роль. У свою чергу, відсутність контролю за діями січової адміністрації забезпечувала широке поле для її маневру в реагуванні на претензії.

Розшукові та каральні заходи Запорожжя за відсутності ефективних механізмів боротьби фактично інструменталізували кошову політику відносно гайдамацтва та залишили яскравий відбиток на діловодстві Січі. Внутрішній документообіг, як правило, здійснювався в рамках зовнішнього. У відповідь на директиви з установ Гетьманщини надсилалися полковникам паланок, керівникам пошукових команд накази [19, арк. 3], ордери [20, арк. 26] та інструкції [21, арк. 2-3 зв.], спрямовані на організацію вчинення роз'їздів [20, арк. 25], формування розшукових команд [10, арк. 31-32], проведення розвідування переходів кордону [20, арк. 120], пошук запорожців, підозрюваних у розбійництві [22, арк. 14], розслідування торгівельних операцій з пограбованим майном [23, арк. 21] та ін. У відповідь надходили рапорти [24, арк. 1а] та донесення [20, арк. 15], що відображають результати пошукових та розвідувальних заходів [25, арк. 186], інформування Коша на

основі свідчень [26, арк. 35], формування, локалізацію і динаміку переміщення розбійницьких ватаг, їхній соціальний склад. На підставі проведених заходів Кіш звітував до Слідчих комісії [8, арк. 28 зв.], сусідніх регіонів [27, арк. 34-35] вищих інстанцій [28, арк. 2-3]. Тобто, останні часто виступали ініціаторами у здійсненні розшуково-каральних заходів та поряд із результатами розвідувань командами визначали зміст кроків Запорожжя. Відтак, Кіш реалізовував здебільшого суто виконавчу функцію, а боротьба мала головним чином безсистемний характер та була спрямована на розслідування окремих епізодів гайдамацтва. Це особливо виразно проявляється за часів Коліївщини, де на фоні млявих превентивних заходів Коша проти розбишак спостерігається ріст динаміки внутрішнього документообігу у зв'язку із висуванням нових претензій з боку «обидимий сторони» та загальним підвищенням інтересу до Січі як призвідниці гайдамацтва.

Розслідування гайдамацьких епізодів при висуванні претензій до Коша, з огляду на безініціативну позицію останнього, в значній частині випадків, по суті, було розпорошене між кількома учасниками: Слідчими комісіями, установами Гетьманщини та Запорожжям. Предметом зовнішнього документообігу були питання розшуку та направлення до комісії обмовлених козаків, інформування з боку Запорожжя про хід і результати слідства, висування та деталізація претензій до Коша [29, арк. 309]. Внутрішня документація у даному сенсі є ключовою. Списування з паланковою адміністрацією мало суто технічний характер і цікаве з точки зору з'ясування динаміки, результативності та кола учасників слідчого процесу, в рамках якого курсували реєстри, свідчення, в т. ч. – осіб, підозрюваних у зв'язках із порушниками [30, арк. 9] та курінних отаманів про результати розшуку розбійників [5, арк. 702-703], а також протоколи допитів. За межами Січі слідство започатковувалось зняттям допитів із затриманих гайдамаків, або за скаргою ображеної сторони, в решті випадків – проведенням свідчень у Коші та отриманням позовів у дрібних кримінальних справах. При розслідуванні Січ займала активну позицію, як правило, у випадках переховування гайдамаків, причетних до грабунків на території Вольностей, за межами Запорожжя [5, арк. 644] та при звинуваченні старшини в потуранні розбійництву [31, арк. 14]. Це проявлялось у відстоюванні Кошем можливості ведення слідчих дій безпосередньо на Січі, в інших випадках – традиційно делегувались депутати як представники на процесі за межами Вольностей [32, арк. 78].

Серед судової документації Коша виключно цінність мають протоколи допитів запорожців – учасників гайдамацького руху, які активно продукувались протягом слідчого процесу. На території Вольностей слідство не було чітко процедурно оформленим, а попереднє дізнання іноді проводилось вже на етапі розшукових дій [33, арк. 5-5 зв.] У свою чергу, традиційною була практика зняття допитів у паланці [34, арк. 1а], курені [35, арк. 16], звідки гайдамаки з протоколами та «*при репортах*» надсилались до Коша, де вони також свідчили [22, арк. 18-20]. Невисокий рівень деталізованості (варіювалась на окремих ділянках розповідної частини документу) та стандартизованості формуляру протоколів допитів січовиків-гайдамаків обумовлені нерозвинутістю слідчої процедури та обмеженістю завдань слідства, що були спрямовані на локалізацію шляхів пересування загонів, обставин грабунків та з'ясування складу ватаг і переліку награбованого. Елементи стандартизації джерела є присутніми у викладі основних етапів життя допитуваного: від періоду мешкання з батьками та часу приходу на Запорожжя до заняття промислами, аргатування (наймитування – О.Б.) та здійснення грабунків. Внутрішній формуляр документу включає початковий протокол із зазначенням дати і особи допитуваного, оповідну частину та заключний протокол у вигляді підпису. Запитання допиту винесені за межі джерела. Зовнішній формуляр представлено переважно оригіналами. Допит здійснювався в пушкарні «*доброволно*» та у процесі додаткового дізнання «*под пристрасиєм*» із застосуванням тортур, результати якого часто дописувались в кінці документа. Метою пристрасного допиту здебільшого було з'ясування розмірів та місцезнаходження пограбованого майна. [36, арк. 187]. Поряд з цим, мала місце довільність проведення та письмового оформлення допиту, свідченням чого є нерубрикований характер *narratio* протоколів [37, с. 281]. Даний стан справ пояснюється, зокрема, перебуванням інтересів слідства у політичній площині. Так, на прикладі протоколу допиту гайдамаки, козака сергіївського куреня Андрія Венгера, який побував на грабунках у Польщі, від 2 лютого 1761 р., бачимо, що документ перед надсиланням до фортеці Св. Єлизавети був відредагований в Коші з метою обезличення: вилучено інформацію про особу ватажка загону, обставини грабунку та дувану (розподіл награбованого – О.Б.), а також приналежність ватаги до товариства [38, арк. 12-16]. Слід гадати, що подібна практика складання протоколів була звичною для Запорожжя. Це давало змогу, звітуючи, інформативно обмежувати підстави для претензій до Січі. Разом із біографічністю джерела резолюція про долю допитуваного на документі: «*бежалъ июня зъ 7 противъ 8 числа 1769*» [39, арк. 19], «*марта 31 д. взялиъ отаманомъ кореневскимъ Мовчаномъ в куринь*» [39, арк. 5 – 6], «*за удоволствиємъ обижденного на сходки киями наказанъ и в куринь отданъ*» [7, арк. 24] дає підстави розглядати протокол допиту як своєрідну особову справу розбійника. Остання набуває значення на фоні статусу арештованих гайдамаків, який мав, у залежності від інтересу до них Коша та вагомості претензій, умовний характер.

Серед обліково-статистичної документації Коша на окрему увагу заслуговують реєстри. Даний вид документації укладався, як правило, на основі протоколів допитів, рідше – свідчень курінних отаманів та рядових запорожців [11, арк. 17] і включав реєстри учасників загонів [10, арк. 6-7] та реєстри пограбованого майна [40, арк. 71-74]. Документ також, подібно до протоколу допиту, складався на протязі слідчого процесу, фіксуючи, по суті, певний етап слідства. Разом із тим, якщо при звіті Коша в рамках задоволення зовнішніх претензій з приводу проведення розшукових та слідчих дій, джерело зберігає всі реквізити та достатній рівень інформативності: «*Реестръ взятимъ войсковимъ гспдиномъ асаулом с командою в нижеписанныхъ воровъ при поїмки вещамъ, значит под сим, 1757 году ноября 17 дня*» [41, арк. 31], то у внутрішньому

списуванні документ має скоріше технічний характер. Відтак, формуляр не був стандартизованим, що вплинуло на варіативність форми джерела, переважно відсутність у вигляді таблиць, а похідний характер документу часто позначався на *pominatio*: «показание воровъ кияковскихъ куриннихъ» – реєстр пограбованих речей та їхньої долі [42, арк. 27]. В іншому випадку *pominatio* «екстрактъ колодникамъ» – реєстру засуджених гайдамаків із зазначенням особи, виду злочину та покарання відображає результат слідчих дій [43, арк. 2-3]. У кінцевому рахунку, загальна нерозмежованість діловодчих особливостей гайдамацьких та дрібних кримінальних справ відчутно резонує із зацікавленістю Коша у розслідуванні частини випадків, що неодмінно позначалось на динаміці слідства над грабіжниками, його ефективності, наявності прагнення самостійно вести слідчі дії. Присутність такого «інтересу» дозволяє відповідним чином кваліфікувати конкретну справу та визначити позицію, а подекуди – і з'ясувати роль Січі в розбійницькому епізоді.

Підсумовуючи, маємо відмітити високий рівень інформативності джерельної бази з проблеми кошової політики відносно гайдамацтва. Підпорядкованість внутрішнього списування Запорожжя зовнішньому в реагуванні на претензії, змушеність Січі постійно співвідносити свої інтереси та «общественную надобность» у задоволенні позовів, безсистемність розшуково-каральних заходів стосовно розбійництва, фактична політизація слідства з ряду справ поєднуються з власними традиціями продукування документації (у першу чергу, судової) та відкривають широкі можливості для реконструкції соціально-політичних явищ на теренах Нової Січі.

Джерела та література

1. Мільчев В. І. Запорозьке гайдамацтво XVIII ст. як традиційний здобичницький промисел козацтва / В. І. Мільчев // Наукові праці історичного факультету Запорізького Державного Університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2008. – Вип. XXIV. – С. 40-50.
2. Греков В. Запорозький Кіш та Коліївщина / В. Греков // Україна – 1928. – № 4. – С. 14 – 20.
3. Олійник О. Запорозький зимівник часів Нової Січі (1734 – 1775). / О. Олійник – Запоріжжя: Дике Поле, 2005. – 255 с.
4. Андриевский А. А. Реляции киевского генерал-губернатора за 1768 и 1769 гг. / А. А. Андриевский – К.: Типография Императорского университета Св. Владимира, 1892.
5. Архів Коша Нової Запорозької Січі. Корпус документів 1734 – 1775 / [упоряд. Л. З. Гісцова та ін.]. – К.: ЗАТ ВІПОЛ, 1998. – (Джерела з історії українського козацтва). Т. 3. – 2003. – 951 с.
6. Центральний державний історичний архів в м. Києві (далі - ЦДІАУК). – Ф. 59. – Оп. 1. – Спр. 1275.
7. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 277.
8. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 43.
9. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 66.
10. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 76.
11. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 99.
12. ЦДІАУК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 12180.
13. ЦДІАУК. – Ф. 269. – Оп. 1. – Спр. 3290.
14. ЦДІАУК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 15806.
15. ЦДІАУК. – Ф. 269. – Оп. 1. – Спр. 3237.
16. ЦДІАУК. – Ф. 56. – Оп. 3. – Спр. 1759.
17. ЦДІАУК. – Ф. 56. – Оп. 3. – Спр. 1223.
18. ЦДІАУК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 10674.
19. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 77.
20. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 227.
21. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 58.
22. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 182.
23. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 125.
24. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 37.
25. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 109.
26. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 65.
27. ЦДІАУК. – Ф. 269. – Оп. 1. – Спр. 3606.
28. ЦДІАУК. – Ф. 51. – Оп. 3 – Спр. 11723.
29. Архів Коша Нової Запорозької Січі. Корпус документів 1734 – 1775 / [упоряд. Л. З. Гісцова та ін.] – К.: ЗАТ ВІПОЛ, 1998. – (Джерела з історії українського козацтва). Т. 1 – 1998. – 696 с.
30. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 114.
31. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 47.
32. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 196.
33. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 54.
34. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 271.
35. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 273.
36. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 83.
37. Мільчев В. І. Соціальна історія запорозького козацтва кін. XVII-XVIII ст.: джерелознавчий аналіз / В. І. Мільчев. – Запоріжжя: АА Тандем, 2008. – 369 с.
38. ЦДІАУК. – КМФ-9. – Оп. 2. – Спр. 72.
39. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 243.
40. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 104.
41. ЦДІАУК. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 18243.
42. ЦДІАУК. – Ф. 229. – Оп. 1. – Спр. 313.
43. ЦДІАУК. – КМФ-9. – Оп. 2. – Спр. 247.

Барановский А. А. Политика Новой Сечи относительно запорожского гайдамачества: источниковедческий анализ

В статье исследуется проблема позиции Коша Новой Сечи как ключевого игрока региональной политики относительно гайдамаческого движения, рассматриваются соответствующие практические шаги Запорожья и их эффективность при социально-политической ситуации того времени. Раскрываются особенности следственного процесса и процедуры по отношению к разбойничеству. Тема сечевой политики освещается в контексте анализа необходимого комплекса источников, созданных главным образом в военной и паланковых канцеляриях Запорожья.

Ключевые слова: Новая Сечь, гайдамачество, политика, следственный процесс, протокол допроса, формуляр.

Baranovskiy O. A. Policy of New Sich concerning zaporozhzhian hajdamaks: analysis of sources

The article researches the position of Kish of New Sich as important player of regional policy concerning hajdamak movement, consideration the corresponding practical influence of Zaporozhzhya and it's effectiveness in the social-political situation of that time. Exposed the peculiarities of investigative process and procedure concerning robberies. This theme light up in context of analyse the necessary complex of documents, that was created mainly in zaporozhzhian military and districts offices.

Key words: New Sich, hajdamak movement, policy, investigative process, record of the interrogation, formul'ar.

УДК 94(477.83.86)

М. Ю. Дорожинська

ХРОНІКА ДІЯЛЬНОСТІ НАРОДОВСЬКИХ ТОВАРИСТВ ГАЛИЧИНИ НА СТОРІНКАХ ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ “БАТЬКІВЩИНА” (1879–1896)

У статті аналізується зміст одного з найзмістовніших періодичних видань Галичини другої половини XIX ст. Автор особливу увагу звернула на те, як висвітлена на сторінках “Батьківщини” організаційна, видавнича та культурно-просвітня діяльність народовських товариств краю. Періодичне видання дозволяє прослідкувати за діяльністю громадських організацій Галичини впродовж досліджуваного періоду, особливо багато місця на його сторінках відведено діяльності “Просвіти”. Вважаємо часопис цінним джерелом для вивчення національного руху українців краю другої половини XIX ст.

Ключові слова: періодичне видання, Галичина, народовські товариства.

Справжніми носіями національної ідеї, підхопивши традиції національного руху попередніх десятиліть у Галичині в 60-х рр. XIX ст. стали народовці. Представники цієї течії виступали за єдність українських земель, розвиток української літератури на живій народній основі, створення єдиної літературної мови. У 70-80-х рр. XIX ст. вони поступово зміцнили свої позиції в національному русі українців Галичини. Цьому неабияк сприяли періодичні видання народовського спрямування, які з 1867 р., коли було започатковано часопис “Правда”, почали регулярно виходити у світ.

Редагування та публікація громадсько-політичної періодики стала важливим етапом роботи народовців, адже на сторінках “Правди”, “Батьківщини”, “Діла”, літературно-наукового часопису “Зоря” вони піднімали чимало важливих проблем національно-культурного та суспільно-політичного характеру; пропагували свою ідеологію серед широких верств населення. Безперечно, вищевказані видання займають важливе місце серед опублікованих джерел, дозволяють прослідкувати за діяльністю народовських товариств Галичини кінця XIX – початку XX ст. Особливе місце серед вищевказаних часописів належить газеті “Батьківщина”, що виходила у світ впродовж 1879–1896 рр. і містила чимало змістовної інформації про діяльність народовців Галичини впродовж зазначеного часового проміжку. Саме тому зміст часопису, на нашу думку, заслуговує уваги дослідників.

Усвідомлюючи важливість та наукову значущість ролі преси у діяльності народовських товариств Галичини, вона стала предметом зацікавлення істориків. Перші спроби проаналізувати висвітлені на сторінках “Батьківщини” події були зроблені І.Франком, який у публіцистичній праці “Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р.” [1] високо оцінив рівень редагування часопису та його громадсько-політичне значення. Згадана проблематика зацікавила як галицьких дослідників першої половини XX ст. – І.Брика, Р.Луканя [2], так і українських зарубіжних вчених – Ю.Тернопільського [3], А.Животка [4]. Висвітлено вплив політичного часопису “Батьківщина” на тогочасне суспільно-політичне і національно-культурне життя українців краю у історико-бібліографічних дослідженнях сучасних науковців М.Романюка, М.Галушко [5], В.Передирія [6], І.Хімяк [7]. Проте в узагальнюючих працях з історії української преси лише поверхнево розкрито окремі аспекти діяльності народовських товариств Галичини.

Метою статті є аналіз змісту громадсько-політичного часопису “Батьківщина” впродовж 1879-1896 рр., щоб з'ясувати тематику, зміст і висвітлення на його сторінках діяльності народовських товариств Галичини.

Варто зазначити, що в періодичних виданнях краю другої половини XIX ст. активно пропагували ідею піднесення політичної свідомості селянських мас, як одну з головних передумов національного і політичного відродження українців Галичини. Важливу роль у цій справі відіграла газета “Батьківщина”, заснована у Львові більше століття назад. Ініціатором її видання став відомий громадсько-політичний діяч Юліан